

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ביק פב.)

חנוכה

לבסוף וכנ"ל, - ועיי"ש במה שהוסיף וכתב עוד סברא נוספת להכשיר את ההדלקה הנ"ל, ואכמ"ל.

- ב -

והנה לכאוף צ"ב טובא במה שכתב הגרצ"פ, שביתו של רחב"ד קיימה שפיר את מצות הדלקת נר שבת, כיון שלמעשה הנה לא כבה לבסוף, - וצ"ב טובא בזה, שהרי מה שלבסוף הנה דלק לא הי' זה מכת הדלקתה, אלא מכת הנס שנעשה ע"י רחב"ד, וא"כ מה שהנה דלק לבסוף לא אמור להתייחס אליה, כיון שהנה לא דלק מכוון כלל, וא"כ לכאוף י"ל דלא קיימה בזה את מצות נר שבת.

ונבאר הדברים, דהנה לדעת רוב הראשונים הדין שהתחדש ביאשו משום חציו אינו רק דין בנזיקין, אלא הדין הנ"ל התחדש בכללות גם לגבי שאר דיני התורה שאשו מוגדרת ככוחו, - ולמשל אם הרג אדם ע"י אשו, הרי הוא חייב מיתה כמו מי שרצח ע"י כוחו, - וכן ידועים דברי הנמו"י (ביק כב:). שהקשה כיצד שרי להדליק נר בער"ש, והרי אשו משום חציו עיי"ש, וזהו משום דס"ל דאשו משום חציו הינו דין שהתחדש גם בשאר דיני התורה ולא רק לענין נזיקין.

והנה אע"פ שקיי"ל שאשו משום חציו, אך מ"מ אילו הבעיר אש והאש התפשטה ע"י רוח שאינה מצוייה והזיקה, אזי הוא פטור, - ואע"פ שאדם מועד לעולם וחייב באונסין, אך מ"מ ביארו האחרונים שאש שבושרת ע"י רוח שאינה מצוייה אינה מתייחסת לכוחו של המבעיר, ועליה לא נאמר כלל שאשו משום חציו, - [עיי' באגלי טל (מלאכת זורה אות ה) ובחזו"א (ביק סי' ב, אות ב, בד"ה והנה בלבה) ובחיי מנחת שלמה (ביק כב. עמ' קג בד"ה ועי' במאורי אש), - ועיי"ע בשיעורי הגרש"ר (סנהדרין עז. אות רעז)].

ומעתה י"ל שכמו שמצינו שאש שדולקת ע"י רוח שאינה מצוייה אינה מתייחסת אל המבעיר, הי"ה ד"ל דהנה שדלק בכח הנס שנעשה ע"י רחב"ד, לא הי' אמור להתייחס לביתו של רחב"ד, - כיון שלכאוף הנס שהתחדש ע"י רחב"ד לא עדיף מכל אש שבושרת ע"י רוח שאינה מצוייה שאינה מתייחסת למבעיר, כיון שהוי כח חדש שאינו מתייחס לכוחו של המבעיר וכנ"ל.

וא"כ לכאוף צ"ב טובא במה שכתב הגרצ"פ, שביתו של רחב"ד קיימה שפיר את מצות הדלקת נר שבת, כיון שלמעשה הנה לא כבה לבסוף, וצ"ב טובא בזה, שהרי מה שלבסוף הנה דלק לא הי' זה מכת הדלקתה, אלא מכת הנס שנעשה ע"י רחב"ד, וא"כ מה שהנה דלק לבסוף לא אמור להתייחס אליה, וא"כ לכאוף י"ל דלא קיימה בזה את מצות נר שבת.

- ג -

והנה לעצם מה שהקשה הגרצ"פ, דצ"ב מה השיב רחב"ד לביתו 'מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן...?', והרי עדיין יש לה להיות עצובה על כך שהפסידה את מצות הדלקת נר שבת, כיון שבשעת ההדלקה הרי הנה לא הי' ראוי לדלוק, ורק אח"כ התחדש הנס ע"י רחב"ד, ונמצא שהדלקתה הייתה הדלקה פסולה וכנ"ל, - יש מקום ליישב בזה כדלהלן.

הנה יש לשאול שאלה נמלאה, על מה שכתב בשו"ת 'ה' צבי' (או"ח ח"ב סי' קיד), לגבי מה שמטו משמי' דהמהרי"ל דיסקין זצ"ל, שמי שפותח את דלת הזכוכית של בית החנוכה בשעת ההדלקה, ויש באותו מקום משב רוח כזה, שאם לא יסגור לאחר ההדלקה את דלת הזכוכית, הנה עתיד להיכבות בתוך החצי שעה, - אזי בכה"ג יש לחשוש שלא יוצאים יד"ח בהדלקה כזו, ואפי' שדעתו לסגור את דלת הזכוכית מייד לאחר ההדלקה.

משום שקיי"ל שהדלקה עושה מצוה, וצריך שבשעת ההדלקה הנה יהי' עתיד לדלוק חצי שעה, וכיון שבגוונא הנ"ל בשעת ההדלקה הנה עתיד להיכבות מחמת הרוח, כיון שדלת הזכוכית פתוחה, לכן יש לחשוש שלא יוצאים יד"ח בכה"ג, ולא יועיל לו מה שיסגור לאחר ההדלקה את דלת הזכוכית.

וכתב ע"ז הגרצ"פ פראנק זצ"ל, שיש להליץ על אלו שנוהגים לפתוח את דלת הזכוכית בשעת ההדלקה ולא חוששים להנ"ל, ד"ל דשפיר יוצאים יד"ח בהדלקה כזו, - כיון שיש לדון שכל הדין שהמדליק במקום הרוח וכבתה זקוק לה (ואכתי לא יצא יד"ח בהדלקה הזו), הוא רק בגוונא שלבסוף כבתה, אך בכה"ג שלמעשה נמצא שהנה לא כבה לבסוף, אפשר דכה"ג אין לפסול את ההדלקה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה הגרצ"פ הוסיף להוכיח שם, שיש ראייה לזה שאם לבסוף הנה לא כבה אזי י"ל שההדלקה כשירה, מהמעשה שהובא בתענית (כה.), שפעם אחת בער"ש בין השמשות ראה רבי חנינא בן דוסא את ביתו שהיא עצובה, ושאל אותה מדוע את עצובה, ואמרה לו כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת, אמר לה בתי מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק, תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה, עיי"ש.

והקשה ע"ז הגרצ"פ, מה השיב רחב"ד לביתו 'מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן...?', והרי עדיין יש לה להיות עצובה על כך שהפסידה את מצות הדלקת נר שבת, כיון שבשעת ההדלקה הרי הנה לא הי' ראוי לדלוק, ורק אח"כ התחדש הנס ע"י רחב"ד, ונמצא שהדלקתה הייתה הדלקה פסולה.

[א.ה. וכן נמצא שברכתה שבירכה בהדלקת הנה הויא לבטלה, (והיינו, לפי דעת רוב הראשונים שמברכים על נר שבת, ולדעתם בפשטות י"ל דכבר בזמן הגמ' בירכו על הדלקת נר שבת, ואכמ"ל בזה), ועיי"ע במה שדן ביהר צבי (שם בסוף אות ב) לגבי הברכה שלה].

והוציא מזה הגרצ"פ, ש"ל שמבואר בזה שבמקום שלמעשה נמצא שהנה לא כבה לבסוף, אזי בכה"ג אין לפסול את ההדלקה וההדלקה כשירה, ולכן היא קיימה בזה שפיר את מצות הדלקת נר שבת, - וא"כ י"ל דה"ה גבי מי שמדליק את הנה חנוכה כאשר דלת הזכוכית פתוחה, ד"ל דההדלקה כשירה, כיון שלאחר שסגור אח"כ את הדלת, הרי למעשה הנה לא יכבה

דהנה הבן יהודע' בתענית (שם) הקשה, דחומץ לא דולק אפי' חצי רגע, וא"כ צ"ב מדוע ביתו של רחב"ד הייתה עצובה, והרי כבר ראתה שנעשה נס שהחומץ דולק, דלפי דרך הטבע הנר היא צריך להיכבות מייד, ומדוע הייתה עצובה.

והבן יהודע ביאר שם, שבאמת ראתה שנעשה נס והחומץ דולק, ולא חששה שהנר יכבה, אך הייתה עצובה משום שחששה שינכבו מזכויותיה מחמת הנס שנעשה עבורה, עיי"ש.

אכן ברש"י שם מבואר, שהייתה עצובה משום שחששה שיכבה הנר עיי"ש, - ויש מקום לבאר בזה, שאע"פ שבאמת הנס התחיל מייד וכדברי הבן יהודע הנ"ל (שהרי לפי דרך הטבע חומץ לא יכול לדלוק אפי' חצי רגע), אך מ"מ הייתה עצובה משום שחששה שעוד רגע הנס יפסק והנר יכבה, - ולזה אמר לה רחב"ד 'מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק...'. והיינו שאמר לה שאין לה מה לדאוג כיון שהנס ימשיך והנר לא יכבה, אך באמת הנס כבר התחיל מייד בשעת ההדלקה שלה, - (ועי'ע בהר צבי שם (בסוף אות ב), שג"כ העלה צד לומר, שהנס נעשה שם כבר בשעת הברכה שלה, עיי"ש).

ומעתה לפי"ז י"ל, דכיון דהנס התחיל מייד בשעת ההדלקה שלה, לכן שפיר קיימה בזה את מצות הדלקת נר שבת (וגם ברכתה לא הייתה לבטלה), כיון שלמעשה נמצא שכבר בשעת ההדלקה שלה הנר עתיד לדלוק, ולכן דליקת הנר מתייחסת אליה שפיר, וכמו המבעיר אש לאחר שכבר התחילה לנשב רוח שאינה מצוייה, שדליקת האש מתייחסת אליו (נ"י בחזו"א שם), ה"ה נמי בגוונא דהנס התחיל מייד בשעת הדלקת הנר, שדליקת הנר שפיר מתייחסת אליה, - ובהו מבואר שפיר מה שאמר לה רחב"ד 'מאי איכפת לך...', כיון שבאמת נמצא שקיימה שפיר את מצות נר שבת וכנ"ל.

- ד -

אכן באמת אכתי יל"ע בזה, משום דגם אי נימא דהנס התחיל מייד בשעת ההדלקה שלה, אך מ"מ אכתי צ"ב בזה, דהא למעשה בכל רגע ורגע שהחומץ דולק הרי התחדש בזה נס חדש בפני עצמו, כיון שע"פ דרך הטבע חומץ אינו יכול לדלוק כלל, וא"כ שוב יש לדון בדשעת הדלקתה בערב שבת בעצם עדיין לא היא בהדלקת שלה כח לדלוק עד הלילה, כיון שהנס של דליקת הלילה אכתי לא התחדש בשעת ההדלקה שלה, משום שבכל רגע ורגע הרי התחדש נס חדש וכנ"ל.

וא"כ שוב יש לשאול כיצד דליקת הנר בלילה התייחסה אליה, והרי דליקת הנר בלילה לא באה מכוחה, כיון שבשעת הדלקתה הרי הנר עדיין לא היא עתיד לדלוק בלילה, דהא נס דליקת הנר בלילה עדיין לא התחדש בשעת הדלקתה וכנ"ל, וא"כ שוב צ"ב לדכאוי לא קיימה בזה את מצות נר שבת וכנ"ל.

[והנה הקשו האחרונים, מה הביאור בדברי ר' יוחנן שאמר (תענית טז, ט), שאילו הוא היה באותו דור היה קובע את תענית ת"ב בעשירי באב, כיון שרובו של היכל נשרף אז, - וצ"ב דהרי תחילת השריפה הייתה בת"ב, ור"י גופי' ס"ל שאשו משום חציו, וא"כ מן הראוי לקבוע את התענית בת"ב שנחשב שאז נשרף כל ביהמ"ק ולא בעשירי באב (לדברי הנמו"י הנ"ל, ואכמ"ל).

והגרי"א שר צ"ל תירץ בזה (לקט יחיות מוסר, ח"ב עמ' רעג), שבביהמ"ק שכולו רוחני לא היה שייך ששילטו אש טבעית, וכל שריפת ביהמ"ק הייתה ע"י נס, ולכן י"ל דבכל רגע ורגע משריפת ביהמ"ק ה' שם נס חדש שהאש שלטה בו, ובהו מבואר מה שאמר ר"י שהי' קובע את התענית בעשירי באב, כיון שהשריפה שכילתה בעשירי אינה מתייחסת כלל לתחילת השריפה שבתשיעי, - והן הדברים שכתבנו לדון לעיל, שבאש שדולקת ע"י נס, אין הביאור שכל משך הדליקה היו נס אחד ארוך, אלא י"ל דכל רגע ורגע היו נס חדש].

- ה -

והנה ידועה קושיית הב"י (או"ח סי' תרע) מדוע קבעו ח' ימים בחנוכה, והרי הנס ה' רק ז' ימים, כיון שבשמן שבפך ה' כדי להדליק לילה אחד, - ותירץ הב"י בתירוצו הראשון, ד"ל שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והי' דולק עד הבוקר, ונמצא שבכל הלילות נעשה נס, ע"כ.

וגם בזה יש לשאול, דכיון דמכח הדלקת הכהן המנורה הייתה עתידה לדלוק רק שמינית מזמן ההדלקה (כיון שנתנו במנורה רק שמינית מהכמות הנצרכת), אי"כ נמצא שכל שאר הזמן שהמנורה דלקה לא היה זה מכוחו של הכהן, וא"כ שאר זמן דליקת המנורה לא יכל להתייחס אל הדלקת הכהן, כיון שבשעת ההדלקה הדליק נר שעתידי לדלוק רק שמינית מזמן ההדלקה, - וא"כ לפי"ז נמצא שלמעשה מצות הדלקת המנורה לא התקיימה כתיקונה, כיון שברוב זמן דליקת המנורה, הדליקה לא התייחסה להדלקת הכהן.

משום שאע"פ שהנס כבר התחיל מייד בשעת ההדלקה, שהי' נס גדול בכך שהאש כילתה בכל רגע רק שמינית מהכמות שהאש מכלה באופן הרגיל, אך מ"מ לא היה נחשב בשעת ההדלקה, שהמנורה עתידה לדלוק מכוחו של הכהן כל הלילה, כיון ש"ל שבכל רגע ורגע הייתה התחדשות נס חדש, שבכל רגע ורגע ה' נס שהאש כילתה באותו הרגע רק שמינית מכלמות השמן שמכלה באופן הרגיל, ובזמן ההדלקה אכתי לא התחדשו כל הניסים שהיו עתידים להתחדש בכל הלילה, וא"כ צ"ע כנ"ל.

[והנה לכא"ו יש מקום ליישב בזה, דכיון דבשעת ההדלקה הכהן נתן כח הדלקה שישורף את כל השמן שבמנורה, לכן לא אכפ"ל בזה שלולא הינס השמן הי' מתכלה מהר, ומחמת הנס המנורה דלקה זמן רב יותר.

כיון שיש לדון דלא מחשבים לעניין זה את הזמן שהמנורה הייתה עתידה לדלוק מכוחו של הכהן, אלא מחשבים רק האם התפצא עשירף הי' עתיד לדלוק מחמת הכהן, - וכיון שכל השמן הנשרף הי' עתיד לדלוק מחמת הכהן, לכן י"ל דשפיר כל משך דליקת המנורה מתייחסת להדלקת הכהן ודו"ק, - אמנם בספר 'שיח השדה' (להרא"צ פרומער זצ"ל, שער הכללים כלל ה', בד"ה עוד אצט"ע) כתב, ששאר זמן דליקת המנורה באמת לא התייחס אחרי הכהן (למ"ד כבתה אינו זקוק לה, עיי"ש), ולא נחית דבריו לומר כהחילוק הנ"ל].

- 1 -

ויש ליישב בזה, שבאמת י"ל שהנס לא היה בכל רגע ורגע שהי' נס שהאש כילתה רק שמינית מהכמות שמכלה באופן הרגיל, - אלא י"ל דכל הנס נעשה מייד, שמייד בשעת ההדלקה נעשה נס בכך שנכנס בגוף השמן כח חזק באיכות השמן, שנהי' בכוחו לדלוק במשך זמן הכפול פי שמונה משמן רגיל, - ולפי"ז מיושב שפיר, שלהנ"ל נמצא שכבר בשעת ההדלקה המנורה הייתה עתידה לדלוק כל הלילה, ושפיר י"ל דכל משך דליקת המנורה התייחסה להדלקת הכהן.

ומעתה יש לתרץ הכי גם לגבי המעשה עם רחב"ד, ש"ל שכל הנס שם נעשה מייד בשעת ההדלקה, שנעשה נס בכך שנכנס אז בגוף החומץ כח דליקה, שנהי' בכוחו לדלוק כמו שמן, ולפי"ז מיושב שפיר שנמצא שכבר בשעת ההדלקה הנר הי' עתיד לדלוק כליל שבת, ושפיר קיימה בזה את מצות נר שבת, ודו"ק.

[והנה לגבי הקושיא שהקשינו לעיל על דברי הגר"פ, דצ"ע כיצד יתכן לומר שאע"פ שהנר דלק רק משום הנס שנעשה ע"י רחב"ד, מ"מ דליקת הנר מתייחסת אליה וכנ"ל, - יש מקום לתרץ ולומר בזה דביתו של רחב"ד הניסים היו בגדר רוח מצוייה, ולכן דליקת הנר יכולה להתייחס אליה, כמו אש שמתפשטת ע"י רוח מצוייה ומתייחסת למבעיר, - אכן באמת אכתי יל"ע בזה היטב, משום דאע"פ דהניסים היו מצויים שם כרוח מצוייה, אך מ"מ יש לדון דאכתי כל נס ונס חשיב כהתחדשות שאינה נמצאת בטבע העולם בשעת ההדלקה, וא"כ אולי דליקת הנר ע"י הנס אכתי לא תוכל להתייחס אליה, ויש לפלפל בה].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 05442-271-1515 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

חדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לזוא"ל של המערכת.
להנצחת שמות לע"נ ולרפוי"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 05442-271-1515 (תא קולי)